

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

«ФІЛОЛОГІЯ ОЧИМА МОЛОДІ»

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
У УЧНІВСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(2 квітня 2025 року)**

Макарова Марія

Лицей №33

Полтавської міської ради,

м. Полтава

Науковий керівник – Роменська Наталія Володимирівна

ОСОБЛИВОСТІ ПОРТРЕТУВАННЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ПОВІСТІ «МЕРДИВЕН» ШАМІЛЯ АЛЯДІНА

Шаміль Алядін – видатний кримськотатарський письменник, який, за словами Т. Сеїтаг'яєвої, один із небагатьох співвітчизників зумів пережити голод 1920-х, репресії 1930-х років, війну і депортацію [3, с. 106]. Саме Шаміль Алядін об'єднав навколо себе літераторів, діячів культури і громадянського руху.

Повість «Мердивен» (яку іноді ідентифікують як оповідання) є першим прозовим твором Шаміля Алядіна. Дія охоплює приблизний період з 1925 по 1941рр. та розгортається у сетингу Кримського півострова, який переживає адаптацію до радянського режиму. Шаміль Алядін зосереджується на показі життя простого люду, змальовує життєві драми, розкриваючи ментальність свого народу.

У перекладі «Мердивен» означає «сходи», що є ключовим образом повісті, адже автор змальовує рух головного героя Абібуллі Сулеймановича життєвим маршем: *«Ідеал... у людини має бути ідеал, я піднімаюся сходами до висоти своїх ідеалів»* [1, с. 38]; *«Я вивчав закон природи. З великою сміливістю я піднімався сходами щастя»* [1, с. 66].

Паралельно з протагоністом автор створює галерею жіночих персонажів, які відіграють важливу роль у розкритті основних ідей твору, уособлюючи різні соціальні, моральні та культурні аспекти епохи [2, с. 75]. Наприклад, Саніє (мати Абібуллі) – берегиня домашнього вогнища, знахарка, хранителька традицій; Селіме (дружина літнього вчителя) – зразок терпіння, Тензіле-картана (бабуся головного героя) розкриває зв'язок поколінь. На вершинах любовного трикутника поряд із Абібуллою письменник розміщує Лейлю та Усніє, втілення майже протилежних жіночих ідеалів: Лейлю – ніжну, загадкову й романтичну, та Усніє – втомлену від нещасного родинного життя, але яка все ж прагне особистого щастя.

Абібулла Сулейманович знайомиться з Лейлею на вокзалі: *«Наблизившись до вагону, він побачив дівчину в капелюшку, яка пробігала повз нього. Поїзд рушив. Дівчина вирішила потрапити хоч у якийсь вагон і поспіхом застрибнула на східці...»* [1, с. 19]. Вона ледь встигає на потяг, а головний герой поводить як лицар, чим і привертає увагу Лейлі, підкреслюючи її ліричний образ. *«Вітер зіпсував їй зачіску, волосся*

заплуталось, хвилями впало на очі, попливло вбік. Її високі груди під платтям із простого сукна швидко піднімались і опускались... ця чарівної краси дівчина двадцяти двох років розхвилювалась через втрату капелюха...» [1, с. 20]. Під час першої зустрічі Лейля не відразу представляється, поводить себе розсудливо і тримає дистанцію. У дівчини є коханий Бекір, з яким вона сподівається створити сім'ю, однак поява Абібуллі, який видається Лейлі загадковим і неоднозначним чоловіком, стає причиною розтавання пари: *«У спілкуванні з Бекіром Лейля виглядала щирою, але в кожній розмові відчувалося, що вона хотіла вивчити тонкощі характеру Абібуллі Сулеймановича. [1, с. 45].*

Через образ Лейлі Шаміль Алядін також зізнається у любові до Батьківщини: *«У цих місцях я відчуваю спокій від каміння, землі, – промовила вона. Мені посміхається кожне дерево. Цей стогін величних гір, це жебоніння річок, ці наспіви милих птахів хвилюють моє серце. Щоразу, коли я приїжджаю в село, я божеволію від його краси» [1, с. 43].* Однак сила рідного Криму не рятує від внутрішнього сум'яття, яке охоплює героїню. У діалогах поміж Абібуллою, Лейлею та Бекіром автор підкреслює, як героїня розривається між почуттями до обох чоловіків: *«У серці Лейлі з'явилися і твердість, і слабкість. Її мозок гриз жорстокий хробак, огортаючи смутком» [1, с. 45].*

Загалом автор створює цілковито романтичний образ, якому притаманні наступні ознаки: 1) відображення емоцій героя через природу; 2) використання прийому із віщим сном: *«Минулої ночі я бачила страшний сон... Коли прокинулась, мене охопила тривога, не змогла до ранку заснути» [1, с. 50];* 3) розмова із циганкою, яка розповідає правду про Абібуллу: *«У місті гуляє новина, що Абібулла одружується з Усніє» [1, с. 64];* 4) готовність тікати з коханим світ за очі; 5) написання листа-зізнання, що є апогеєм портретування образу Лейлі у першій частині повісті. Завершення історії Лейлі та Абібуллі також є драматично-романтичним: дівчина йде геть, зникаючи у завірюсі.

На протигагу Лейлі образ Усніє більш реалістичний, приземлений. Вона закінчила фельдшерську школу, за натурою була тихою, скромною та покірною: *«Біля столу стояла дружина Мансура ще ні разу не згадана Усніє. Чорноброва й чорноока Усніє була симпатичною двадцятичотирирічною жінкою, високою і стрункою» [1, с. 25].* Однак доля Усніє склалася непросто: вона виходить заміж за Мансура, який кохає її, і з часом відповідає йому взаємністю. Однак після смерті їхнього новонародженого сина сімейне життя зазнає краху – Мансур стає ревним, починає зловживати алкоголем, а Усніє, терплячи страждання, глибоко горює: *«Я була молодою, посміхалась до кожного усміхненого обличчя, а до похмурого була сповнена жалю. Вірила, що людина зберігає вірність іншій людині. Які ж нагороди я маю у відповідь? Суперечки про горілку... лихослів'я... Іншого я не бачила» [1, с. 32].*

Попри особисті негаразди, героїня залишається сильною духом і наполегливо відстоює рівність у правах. Вона вірна Мансуру до самої його смерті, а після цього вступає у стосунки з Абібуллою, ймовірно, знаходячи в ньому втіху: *«Моє життя надалі не може бути таким, – зітхнула вона. – Моя молодість, як троянда, обшарпалась серед цих білих стін. Бідолашна Усніє, ти викликаєш жаль. Але ти ще не пропала. Може, ще знайдуться люди, які повернуть твою молодість. Ні, ти ще не пропала. Відкрий очі, подивись пильно, прямо на обрій. Ще не пізно».* [1, с. 33]. Однак їхній зв'язок стає предметом пліток: *«Кажуть, він до неї [Усніє] додому ходить, наче чоловік, сидить довго, іноді ночує...»* [1, с. 58]. Автор натякає, що Усніє вагітніє, однак Абібуллу, очевидно, не турбує цей факт, адже він їде геть із Криму, покидаючи родину і жінок, з якими будував стосунки.

Шаміль Алядін в образі Усніє вимальовує внутрішню силу та незалежність кримськотатарської жінки, яка здатна вистояти посеред життєвих бур, – вона залишається одна, ймовірно, виховуючи дитину, але знаходить роботу і будує власне життя. Можемо припустити, що письменник бачить Усніє уособленням майбутнього Криму, побудова якого залежить від стійкості окремо взятих людей. І звісно ж образ дитини, про яку говориться між рядків, натякає на віру у краще.

Підсумовуючи, зазначимо, що Шаміль Алядін у повісті «Мердивен» створює багатогранні жіночі образи, що відображають складні суспільні та особистісні трансформації кримськотатарського народу в період адаптації до радянської влади. Лейля постає романтичним ідеалом, символом кохання, внутрішніх сумнівів та душевного неспокою. Її образ забарвлений ліризмом і драматизмом, що контрастує з реалістичною та сильною Усніє. Остання, попри життєві труднощі та особисті трагедії, демонструє стійкість і здатність до самостійного життя, уособлюючи внутрішню силу кримськотатарської жінки. Через образи Лейлі та Усніє автор не лише зображує два різні жіночі ідеали, а й підкреслює пошук особистого щастя в умовах суспільних викликів.

Список використаних джерел

1. Алядін Ш. Я – ваш цар і бог. *Мердивен*. Київ: Майстер книг, 2019. С. 17–67.
2. Денисенко Г.Г. Що являє собою культурна спадщина Криму? *Історія Криму в запитаннях і відповідях*. Київ: Наукова думка, 2014. С. 74–77.
3. Сеітяг'яєва Т.Р. Шаміль Алядін – реаліст трагічної епохи. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Одеса: Гельветика, 2020, Том 31 (70), №2, с. 106–110.